

طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ و اختلالات شخصیت در دانشجویان

سمیرا یآوری

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه خوارزمی samirayavari66@yahoo.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ با اختلالات شخصیت در دانشجویان بود. بدین منظور ۲۰۰ دانشجو از میان دانشجویان دانشگاه تبریز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه میلیون ۳ و فرم کوتاه طرحواره‌های یانگ پاسخ دادند. نتایج نشان داد که طرحواره‌های حوزه‌های مختلف، الگوهای بالینی یا نشانگان‌های بالینی شخصیت مربوط به آن حوزه را پیش‌بینی می‌کند. طرحواره‌های حوزه بریدگی و طرد الگوهای شخصیت اسکیزوئید، اجتنابی و نشانگان بالینی اسکیزوتایپی را پیش‌بینی می‌کند. طرحواره‌های حوزه خودگردانی و عملکرد مختل الگوهای شخصیت وابسته، افسرده، منفعل - پرخاشگر را پیش‌بینی می‌کند. طرحواره‌های حوزه محدودیت‌های مختل، الگوهای شخصیت خودشیفته و ضد اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند. طرحواره‌های حوزه دیگر جهت‌مندی، الگوی شخصیت وابسته و منفعل - پرخاشگر را پیش‌بینی می‌کند، و طرحواره‌های حوزه گوش به زنگی بیش از حد و بازداری، اختلال هزیانی و پارانوئید را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین به نظر می‌رسد طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ پیش‌بین مناسبی برای پیشگیری از مشکلات شخصیتی دانشجویان باشد.

کلید واژه‌ها: طرحواره‌های اولیه یانگ؛ اختلالات شخصیت؛ دانشجو

مقدمه

شخصیت به عنوان عاملی تعیین‌کننده است که تمامی رفتارهای انسان را تحت تاثیر قرار می‌دهد و می‌تواند گاهی در اثر صفات و ویژگی‌های ناسازگارانه، خود فرد و اطرافیان را با مشکل جدی مواجه کند. اختلالات شخصیت ده‌ها سال است که برای بررسی‌های روان-شناختی منابع جالبی فراهم آورده‌اند، زیرا که آن‌ها چنان ثبات و استحکام نیرومندی به شخصیت و رفتار می‌بخشند که در طول زمان و مکان ادامه می‌یابند و زیربنای سایر اختلال‌های روانی و مشکلات و ناسازگاری‌های اجتماعی، شغلی و خانوادگی می‌شوند. در تئوری گسترده اختلالات شخصیت میلیون (۱۹۹۰)، هر اختلال شخصیت مرتبط با الگوی خاصی از سبک‌های شناختی و بازنمایی عینی است.

سبک‌های شناختی به عنوان محتوا و شیوه ادراک، تفسیر و نتیجه‌گیری درباره دیگران و جهان است. بازنمایی عینی نیز شامل یادآوری‌ها و نگرش‌های فرد است که به‌طور وسیعی از تجارب معنادار گذشته تاثیر می‌گیرد و مجموعه‌ای از گرایش‌ها را برای فرد ایجاد می‌کند که ادراکات و عکس‌العمل‌های فرد را به رویدادهای زندگی میانجی‌گری می‌کند. سازه‌هایی مشابه مولفه‌های سبک شناختی و بازنمایی عینی در نظریه یانگ (۱۹۹۰) نیز مطرح است که طرحواره‌های ناسازگار اولیه را مطرح می‌کند. این طرحواره‌ها عبارتند از عقاید زیربنایی و اساسی بدکارکرد و بی‌قیدوشرط درباره خود و محیط که از کودکی رشد پیدا می‌کند و اغلب توسط موقعیت‌ها و رویدادهای محیطی فعال می‌شود. این طرحواره‌ها در مقایسه با سایر آسیب‌پذیری‌های شناختی، غیرشرطی‌تر و خودآیندتر هستند و توان تولید سطوح بالای عاطفه منفی را دارند، چراکه آن‌ها با موضوعات هسته‌ای زندگی چون استقلال و صمیمیت مرتبطاند. یانگ معتقد است طرحواره‌ها در سه موقعیت شکل می‌گیرند و تداوم می‌یابند که عبارتند از: نیازهای هیجانی اساسی، تجارب اولیه کودکی و خلق‌وخوی هیجانی. در مدل یانگ هجده طرحواره بر طبق پنج نیاز هیجانی ارضا نشده در پنج حوزه طرحواره مطرح است که عبارتند از: حوزه بریدگی و طرد با پنج طرحواره، حوزه خودگردانی و عملکرد مختل با چهار طرحواره، حوزه محدودیت‌های مختل با دو طرحواره، حوزه دیگر جهت‌مندی با سه طرحواره، حوزه گوش‌بزننگی بیش‌ازحد و بازداری با چهار طرحواره (جان، پتروسلی، بریان، گلاسِر، جورجیا، کالهام و لیندا، ۲۰۰۱). در سال-

های اخیر محققان به بررسی نقش طرحواره‌های شناختی در اختلالات شخصیت علاقه‌مند شده‌اند (بک، فریمن و اسوسیت، ۱۹۹۰). برای مثال کار و فرانسیس (۲۰۱۰) به بررسی ارتباط طرحواره‌های ناسازگار اولیه و اختلالات شخصیت در ۱۷۸ نمونه غیر بالینی پرداختند، نتایج نشان داد هر یک از طرحواره‌ها با اختلالات شخصیت مربوط به خود مرتبط هستند. این نتایج در پژوهش اسمیت و همکاران (۱۹۹۷) و جان و همکاران (۲۰۰۱) تکرار شد.

یانگ معتقد بود برخی از این طرحواره‌ها، به‌ویژه آن‌ها که عمدتاً در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می‌گیرند، ممکن است هسته اصلی اختلالات شخصیت، مشکلات منش شناختی خفیف‌تر و بسیاری از اختلالات مزمن قرار بگیرند (یانگ، ۱۹۹۰). بنابراین پژوهش حاضر با توجه به این‌که طرحواره‌های ناسازگار اولیه می‌توانند هسته اصلی اختلالات شخصیت قرار بگیرند، به‌ویژه در سنین جوانی و مرحله گذار از زندگی دانشگاهی که با مشکلات هویتی و تحصیلی و روابط بین فردی بیشتری همراه است، به بررسی رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و اختلالات شخصیت در جمعیت دانشجویی می‌پردازد.

روش

شرکت‌کنندگان و طرح پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری در پژوهش حاضر تمامی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه تبریز در نیم سال اول تحصیلی ۹۱-۹۲ بود. نمونه متشکل از ۲۰۰ دانشجوی شامل ۱۰۱ دختر (۵۱ درصد) و ۹۹ پسر (۴۹ درصد) مقطع کارشناسی در رشته‌های مختلف فنی و مهندسی، کشاورزی، علوم انسانی و علوم پایه بود. نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی خوشه‌ای بود. به این صورت که در مرحله اول از هر دانشگاه چهار دانشکده، در مرحله دوم از هر دانشکده دو الی چهار گروه آموزشی و در آخرین مرحله از هر گروه آموزشی دو الی چهار کلاس مقطع کارشناسی به صورت تصادفی انتخاب شد. دامنه سنی آزمودنی‌ها بین ۱۹ الی ۲۵ سال بود.

ابزار

پرسشنامه طرحواره یانگ (فرم کوتاه): پرسشنامه طرحواره یانگ (یانگ و براون،) ابزار خودگزارش‌دهی برای سنجش طرحواره‌ها است. فرم کوتاه آن که در این پژوهش استفاده شده است ۷۵ جمله دارد و ۱۵ طرحواره ناسازگار اولیه را می‌سنجد. در این پرسشنامه فرد بر اساس توصیف هر جمله، خود را در یک مقیاس لیکرت شش درجه‌ای می‌سنجد که از ۱ تا ۶ نمره‌گذاری می‌شود. نمره بالا نشان دهنده وجود آن طرحواره در فرد است. سوالات پرسشنامه‌ها به‌وسیله طرحواره‌ها دسته‌بندی می‌شوند. کد دوحرفی که پس از چند جمله می‌آید به محقق نشان می‌دهد که این سوالات مربوط به کدام طرحواره است با این وجود اسمی از طرحواره‌ها در پرسشنامه ذکر نشده است. یانگ و تلچ (۱۹۹۵) برای هر طرحواره ضریب آلفایی از ۰/۸۳ (برای طرحواره خود تحول نیافته/گرفتار) تا ۰/۹۶ (برای طرحواره نقص/شرم) به‌دست آوردند و ضریب آزمون-بازآزمون در جمعیت غیر بالینی بین ۰/۵۰ تا ۰/۸۲ بود. آهی، محمدی‌فر و بشارت (۱۳۸۶) روایی و اعتبار این پرسشنامه را برای جمعیت دانشجویی مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد این پرسشنامه دارای اعتبار سازه کافی برای استفاده در جامعه دانشجویان می‌باشد.

پرسشنامه میلون ۳: آزمون بالینی چند محوری میلون ۳ (میلون، ۱۹۹۴) یک مقیاس خودسنجی با ۱۷۵ گویه بلی/خیر است که ۱۴ الگوی بالینی شخصیت و ۱۰ نشانگان بالینی را می‌سنجد. این آزمون بر اساس مدل آسیب‌شناسی روانی میلون (۱۹۹۰) ساخته شده است. ضرایب آلفا برای مقیاس‌های اختلال شخصیت از ۰/۵۸ تا ۰/۹۳ با متوسط ۰/۷۸ به‌دست آمده است. در مورد مقیاس‌های نشانگان بالینی ضرایب آلفا از دامنه ۰/۴۴ (اختلال استرس پس از سانحه) تا ۰/۹۵ (افسردگی اساسی) با متوسط ۰/۸ به‌دست آمده است (میلون، ۱۹۸۷). این پرسشنامه توسط شریفی (۱۳۸۱) در ایران هنجاریابی شده است.

شیوه اجرا

پس از نمونه‌گیری و انتخاب تصادفی دانشکده‌ها، گروه‌های آموزشی و کلاس‌های درسی، با استاد مربوط به آن کلاس هماهنگی صورت گرفت که ابتدای کلاس به مدت ۳۰ الی ۴۰ دقیقه اجازه دهد تا دانشجویان پرسشنامه‌ها را در فضای آرام کلاس و با تمرکز تکمیل کنند. در ابتدا توضیحی کوتاه درباره موضوع پرسشنامه‌ها و نحوه پاسخ‌دهی ارائه شد، به این صورت که پرسشنامه بدون نام است و فقط جنبه پژوهشی دارد که باید به صورت انفرادی و با دقت، صحت و کامل پاسخ داده شود، همچنین گفته شد که اگر سوال یا ابهامی در خصوص گویه‌ها داشتند سوال کنند. تمامی پرسشنامه‌ها در همه دانشگاه‌ها با همکاری اساتید به منظور بالا بودن دقت و تمرکز آزمودنی‌ها، در ساعات قبل از ظهر و در ابتدای کلاس تکمیل شد. در همه کلاس‌ها به طور متوسط ۲۰ الی ۳۰ نفر برای پاسخ‌گویی به صورت تصادفی انتخاب شدند. به طور کلی اجرای پرسشنامه‌ها به مدت شش هفته به طول انجامید.

نتایج

جدول ۱. داده‌های توصیفی متغیرها

متغیرها	زن		مرد	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
رهاشده‌گی/بی‌ثباتی	۱۴/۳۰	۴/۶۲	۱/۱۲	۴/۶۸
خوشتن‌داری/خودانضباطی ناکافی	۱۴/۷۲	۵/۶۵	۷/۸۶	۳/۹۵

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد میانگین زن‌ها در دو طرحواره رهاشده‌گی/بی‌ثباتی و خوشتن‌داری/خودانضباطی ناکافی بیشتر از مردها است این نتایج در سطح ۰/۰۱ معنادار است و نشان می‌دهد زن‌ها از این دو طرحواره بیشتر از مردها استفاده می‌کنند. در طرحواره‌های دیگر تفاوت معناداری در زنان و مردان مشاهده نشد.

نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام نشان داد عامل‌های بی‌اعتمادی/بدرفتاری و محرومیت هیجانی ۰/۱۹ و ۰/۱۴ از واریانس الگوی شخصیت اسکیزوتایپال را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های رهاشده‌گی، انزوای اجتماعی/بیگانگی، وابستگی/بی‌کفایتی و بازداری هیجانی به ترتیب ۰/۱۷، ۰/۱۳، ۰/۱۰ و ۰/۰۸ از واریانس الگوی شخصیت افسرده را پیش‌بینی می‌کند و این نتایج در سطح ۰/۰۱ معنادار است. عامل‌های اطاعت و انزوای اجتماعی به ترتیب ۰/۱۸ و ۰/۱۱ از واریانس الگوی شخصیت وابسته را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های بازداری هیجانی و بی‌اعتمادی/بدرفتاری ۰/۱ و ۰/۰۴ از واریانس الگوی شخصیت خودشیفته را پیش‌بینی می‌کند. عامل رهاشده‌گی ۰/۲ از واریانس الگوی شخصیت ضد اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های آسیب‌پذیری و استحقاق/بزرگ‌منشی به ترتیب ۰/۱۷ و ۰/۱۲ از واریانس الگوی شخصیت دیگرآزار را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های اطاعت، استحقاق/بزرگ‌منشی و بازداری هیجانی ۰/۲۹، ۰/۱۸ و ۰/۱۱ از واریانس الگوی شخصیت منفی‌گرا را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های اطاعت و آسیب‌پذیری ۰/۲۲ و ۰/۳ از واریانس الگوی شخصیت خودآزار را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های بازداری هیجانی، بی‌اعتمادی/بدرفتاری و رهاشده‌گی ۰/۲۲، ۰/۱۸ و ۰/۰۹ از واریانس اختلال شخصیت اسکیزوتایپال را پیش‌بینی می‌کند. عامل‌های اطاعت و استحقاق/بزرگ‌منشی ۰/۱۲ و ۰/۰۵ از واریانس اختلال شخصیت مرزی را پیش‌بینی می‌کند. در نهایت عامل‌های اطاعت، رهاشده‌گی، عیبجویی افراطی به ترتیب ۰/۱۶، ۰/۰۶ و ۰/۰۳ از واریانس اختلال شخصیت پارانوئید را پیش‌بینی می‌کند.

بحث

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین طرحواره‌های ناسازگار اولیه و اختلالات شخصیت در جمعیت دانشجویی بود. نتایج نشان داد هر یک از طرحواره‌های ناسازگار اولیه اختلالات شخصیت مرتبط با آن حوزه را پیش‌بینی می‌کند. این نتایج با پژوهش کار و فرانسیس (۲۰۱۰)، اسمیت و همکاران (۱۹۹۷) و جان و همکاران (۲۰۰۱) همسو است. در تبیین این یافته‌ها یانگ معتقد است طرحواره‌ها در هسته مرکزی اختلالات شخصیت قرار می‌گیرند این طرحواره‌ها باعث برانگیختن پاسخ‌های مقابله‌ای ناسازگارانه می‌شوند که در واقع همان الگوهای شخصیتی هستند. از آن‌جا که رفتارهای مقابله‌ای مانند طرحواره‌ها ثابت نیستند، تغییر آن‌ها بستگی به تغییر طرحواره‌ها، موقعیت و مراحل زندگی دارد لذا علایم اختلال شخصیت نیز آشکارا تغییر می‌کند. پاسخ‌های مقابله‌ای به‌عنوان شاخص‌های اختلال شخصیت در نظر گرفته شده‌اند و مدل طرحواره نیز الگوهای منش‌شناختی پایدار و مزمین را در قالب طرحواره‌ها و پاسخ‌های مقابله‌ای مفهوم‌سازی می‌کند و این پاسخ‌های مقابله‌ای را به ریشه‌های تحولی دوران کودکی ارتباط می‌دهد.

به نظر می‌رسد طرحواره‌های ناسازگار اولیه از طریق سبک‌های شناختی و بازنمایی عینی موجب شکل‌گیری الگوی خاصی از شخصیت می‌شوند، سبک‌های شناختی محتوا و شیوه ادراک، تفسیر و نتیجه‌گیری درباره خود و دیگران را در اختیار فرد قرار می‌دهد. بازنمایی عینی نیز که شامل یادآوری‌ها و نگرش‌های فرد است و به‌طور وسیعی از تجارب معنادار گذشته تاثیر می‌گیرد، مجموعه‌ای از گرایش‌ها را برای فرد ایجاد می‌کند که ادراکات و عکس‌العمل‌های فرد را به رویدادهای زندگی میانجی‌گری می‌کند. این ادراکات و عکس‌العمل‌ها در واقع همان الگوهای مداوم شخصیتی و سبک‌های پاسخ‌دهی فرد به حوادث زندگی است. به این ترتیب طرحواره‌های ناسازگار اولیه می‌توانند پیش‌بین مناسبی برای اختلالات شخصیت باشند.

منابع

- آهی، قاسم؛ محمدی‌فر، محمدعلی و بشارت، محمدعلی. (۱۳۸۶). پایایی و اعتبار فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره‌های یانگ. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*. ۳۷، ۳، ۲۳-۳۴.
- Beck, A. T., Freeman, A & Associates (1990). *Cognitive therapy of personality disorders*. New York: Guilford.
- Carr, S. N. & Francis, A. J. P. (2010). Early maladaptive schemas and personality disorder symptoms: An examination in a non-clinical sample. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Reserch*. 83, 333-349.
- John, P., Petrocelli J. V., Brian, A., Glaser, P., Georgia B., Calhoun, P & Linda F. Campbell (2001). Early Maladaptive Schemas of Personality Disorder Subtyp. *Journal of Personality Disorders*. 15, 6, 546-559.
- Millon, T. (1987). *Millon Clinical Multiaxial Inventory-II manual*. Minneapolis, MN: National Computer Systems.
- Millon, T. (1990). *Toward a new personology*. New York: Wiley.
- Young, J. E. (1990). *Cognitivetherapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota, FL: Practitioner's Resource Series.